

УДК 336.74

Дослідження теоретичних аспектів організації та здійснення безготівкових розрахунків

Матвєєв В.В.

кандидат економічних наук, професор,
професор кафедри фінансів, обліку і аудиту
Національного авіаційного університету

Гайдаржийська О.М.

кандидат економічних наук, доцент,
завідувач кафедри фінансів, обліку і аудиту
Національного авіаційного університету

Задорожна А.В.

студентка
Національного авіаційного університету

У статті розглянуто сутність безготівкових розрахунків. Досліджено теоретичні аспекти організації та порядок здійснення безготівкових розрахунків. Представлено низку переваг безготівкових розрахунків над готівковими грошима для усіх суб'єктів господарювання. Наведено облік безготівкових розрахунків.

Ключові слова: безготівкові розрахунки, бухгалтерський облік, грошові кошти, фінансовий ринок, платіжний інструмент.

Matvieev V.V., Gaidarzhys'ka O.M., Zadorozhna A.V. ИССЛЕДОВАНИЕ ТЕОРЕТИЧЕСКИХ АСПЕКТОВ ОРГАНИЗАЦИИ И ОСУЩЕСТВЛЕНИЯ БЕЗНАЛИЧНЫХ РАСЧЕТОВ

В статье рассмотрена сущность безналичных расчетов. Исследованы теоретические аспекты организации и порядок осуществления безналичных расчетов. Представлен ряд преимуществ безналичных расчетов над наличными деньгами для всех субъектов хозяйствования. Приведен учет безналичных расчетов.

Ключевые слова: безналичные расчеты, бухгалтерский учет, денежные средства, финансовый рынок, платежный инструмент.

Matvieiev V.V., Gaidarzhys'ka O.M., Zadorozhna A.V. RESEARCH THEORETICAL ASPECTS OF THE ORGANIZATION AND EXERCISE OF NON-CASH PAYMENTS

In the article the essence of non-cash payments is considered. Theoretical aspects of the organization and a procedure of non-cash payments are investigated. A number of advantages of non-cash payments over cash for all subjects of managing are presented. Accounting of non-cash payments is given.

Keywords: non-cash settlements, accounting, cash, financial market, payment instrument.

Постановка проблеми у загальному вигляді. З розвитком економіки відбувається постійна адаптація суб'єктів господарювання до значних глобальних змін у всіх її сферах. Важливу роль відіграє вдосконалення механізму безготівкових розрахунків, що багато років поспіль залишається актуальним. Доказом цього є розвиток фінансового ринку України, який характеризується появою новітніх інноваційних продуктів для здійснення розрахунків. Безготівкові платежі є одним з основних способів розрахунків між підприємствами, організаціями та установами як в нашій країні, так і в інших країнах світу. Безготівкові розрахунки дають змогу значно скоротити кількість готівкових грошових коштів, що знаходяться в обігу в країні, та частку ризику під час розрахунків покуп-

ців з постачальниками, тобто є зручними та ефективними. Отже, вдосконалення механізму безготівкових розрахунків є необхідним та потребує додаткових досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню сутності, проблем організації, здійснення та розвитку безготівкових розрахунків присвячено багато наукових праць вітчизняних та зарубіжних авторів, таких як А. Борисов, Д. Коваленко, Р. Дянів, І. Косарев, О. Міняйло, В. Міщенко, М. Ніконова, О. Орлюк, М. Савлук, Н. Соловей, В. Котечков, Н. Бондаренко, О. Вовчак, В. Сухарський, А. Щетинін. Однак постійний розвиток технологій потребує вдосконалення системи безготівкових розрахунків та їх обліку, тому можна стверджувати, що питання не є цілком розкритим.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Отже, слід здійснити поглиблене вивчення організації безготівкових розрахунків та вдосконалення їх механізму.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є вивчення теоретичних аспектів організації та здійснення безготівкових розрахунків.

Виклад основного матеріалу дослідження. Грошові розрахунки створюють грошовий обіг підприємства незалежно від його організаційно-правової форми, виду діяльності, здійснення в готівковій та/або безготівковій формі.

Безготівкові розрахунки є перерахуванням певної суми коштів з рахунків платників на рахунки одержувачів коштів, а також перерахуванням банками коштів за дорученням підприємств і фізичних осіб, внесених ними готівкою в касу банку, на рахунки отримувачів коштів. Ці розрахунки проводяться банком на підставі розрахункових документів на паперових носіях чи в електронному вигляді [6, с. 53].

Стаття № 1088 Цивільного кодексу України зазначає, що безготівкові розрахунки проводяться через банки, інші фінансові установи, в яких відкриті відповідні рахунки, якщо інше не впливає із закону та не обумовлене видом безготівкових розрахунків [8, с. 18].

Існує поділ безготівкових розрахунків за економічним змістом на розрахунки товарного та нетоварного характеру. До товарних належать розрахунки між підприємствами за реалізовані товарно-матеріальні цінності, виконані роботи і надані послуги; до нетоварних – розрахунки з бюджетом з платежів і податків, погашення позик в банку, відсотків та розрахунків з дебіторами, окрім розрахунків за товарними операціями.

Порядок здійснення безготівкових розрахунків суворо регламентований законодавством України. Проведення розрахункових платежів через банк зменшує рівень необхідності наявності готівки, що дає можливість концентрації в банку вільних грошових коштів для кредитування, забезпечує їх збереження та ефективне використання, оптимізує та пришвидшує грошовий обіг.

Відповідно до ст. 51 Закону України «Про банки і банківську діяльність» безготівкові розрахунки проводяться на підставі розрахункових документів на паперових носіях або в електронному вигляді. Банки в Україні можуть використовувати як платіжні інструменти платіжні доручення, платіжні вимоги-доручення,

векселі, чеки, банківські платіжні картки та інші дебетові і кредитові платіжні інструменти, що застосовуються в міжнародній банківській практиці [3, с. 16].

Готівкові та безготівкові грошові обороти завжди пов'язані один з одним, що зумовлюється переходом однієї форми в іншу. Так, наприклад, виручка надходить до каси підприємства, а потім надходить до установи банку для зарахування на поточний або інший рахунок, за допомогою яких здійснюються розрахунки підприємства та надходить готівка в касу з метою видачі заробітної плати, авансу підзвітним особам тощо [2, с. 19].

Сфера використання готівкових грошей в економіці менша порівняно з безготівковими розрахунками, зазвичай саме готівкові розрахунки використовує населення. Тому безготівкові розрахунки мають низку переваг над готівковими грошима:

1) зменшуються затрати праці та відсотки, пов'язані з використанням готівкових грошей (карбування, друкування, перевезення, зберігання, сортування);

2) сприяє безперервному кругообігу коштів; між готівково-грошовим та безготівковим оборотом існує тісна взаємозалежність, адже гроші постійно переходять з однієї сфери в іншу, змінюючи форму депозитів у банку на готівкові грошові знаки та навпаки; тому безготівковий платіжний оборот невід'ємний від обігу готівкових грошей і створює разом з ними єдиний грошовий обіг держави;

3) максимально зменшується час оплати придбаних товарів чи послуг і погашення боргів, що в сукупності по країні поліпшує ділові стосунки між усіма суб'єктами господарювання [4, с. 45].

Оскільки зміст безготівкових розрахунків розкривається в платіжних документах, розрахунки в безготівковому вигляді дають можливість масштабного контролю виконання договірних обов'язків з боку як платників, так і одержувачів грошей, а іноді з боку контролюючих та правоохоронних органів.

Безготівкові грошові кошти відображаються в Балансі у складі оборотних активів у статті «Гроші та їх еквіваленти».

Для обліку наявності та руху грошових коштів на поточному банківському рахунку, які можуть бути використані для поточних операцій підприємства, призначено рахунок 31 «Рахунки в банках». Цей рахунок активний, балансовий, призначений для обліку господарських засобів, а саме грошових коштів, має такі субрахунки:

- 311 «Поточні рахунки в національній валюті»;
- 312 «Поточні рахунки в іноземній валюті»;
- 313 «Інші рахунки в банку в національній валюті»;
- 314 «Інші рахунки в банку в іноземній валюті»;
- 315 «Спеціальні рахунки в національній валюті»;
- 316 «Спеціальні рахунки в іноземній валюті».

Субрахунки 311 «Поточні рахунки в національній валюті» та 313 «Інші рахунки в банку в національній валюті» призначені для узагальнення інформації про наявність та рух грошових коштів в національній валюті. На субрахунку 313 обліковується рух коштів, що знаходяться в акредитивах, на особових рахунках по вантажообігу і в чекових книжках. На один виставлений акредитив відкривають окремий аналітичний рахунок із зазначенням конкретного постачальника. Коли відвантажено товар або продукцію, постачальник подає в його відділення банку рахунок на доставлену продукцію, за такої умови йому зараховують платіж з акредитиву. Списання коштів в банку платника здійснюється на підставі отриманих від банку постачальника рахунків і наданих до них товарно-транспортних накладних тощо.

Субрахунки 312 «Поточні рахунки в іноземній валюті», 314 «Інші рахунки в банку в іноземній валюті» призначені для узагальнення інформації про наявність та рух грошових коштів в іноземній валюті.

Субрахунок 315 «Спеціальні рахунки в національній валюті» призначений для обліку коштів на рахунку у системі електронного адміністрування податку на додану вартість, відкритому платником податку в Казначействі, а також на інших спеціальних рахунках, відкритих у банку та/або органі Казначейства відповідно до законодавства.

Субрахунок 316 «Спеціальні рахунки в іноземній валюті» призначений для обліку коштів в іноземній валюті, що підлягають розподілу або додатковому попередньому контролю, зокрема сум коштів в іноземній валюті, що підлягають обов'язковому продажу відповідно до законодавства [4, с. 9].

Основою для запису господарських операцій на рахунку 31 «Рахунки в банках» є виписка з відповідного рахунку. Договорами між банками та клієнтами передбачається, що власникам рахунків банки видають виписки з

відповідних рахунків та копії розрахункових документів. Виписки повинні перевірятися власниками рахунків щодо відповідності проведених сум доданим до них документам. Виписка є основою для записів господарських операцій у журналі № 2 та відомості 2 [5, с. 7].

Аналітичний облік операцій на рахунку 31 «Рахунки в банках» здійснюються згідно з виписками банків. Банківська виписка – це паперовий документ, який можна використовуватися замість реєстру аналітичного обліку, тому він обов'язково повинен містити такі реквізити, як дата, номер, короткий зміст господарської операції та суми за дебетом і кредитом, а також залишки коштів на початок та кінець звітного періоду.

Узагальнюючи вищезазначене, маємо можливість стверджувати, що безготівкові розрахунки дають змогу суттєво знизити затрати обігу, пов'язані з грошовими платежами, мінімізувати кількість грошей, що знаходиться в обігу, забезпечити раціональне користування всіма тимчасово вільними коштами, значно прискорити розрахунки, зокрема прискорити їх шляхом запровадження новітніх засобів електронного зв'язку.

Висновки з цього дослідження. Безготівкові платежі є одним з основних способів розрахунків між підприємствами, організаціями та установами як в нашій країні, так і в інших країнах світу. Безготівкові розрахунки дають змогу значно скоротити кількість готівкових грошових коштів, що знаходяться в обігу в країні, та частку ризику під час розрахунків покупців з постачальниками, тобто є зручними та ефективними. Грошові розрахунки створюють грошовий обіг підприємства незалежно від його організаційно-правової форми, виду діяльності, здійснення в готівковій та/або безготівковій формі.

Безготівкові розрахунки є перерахуваннями певної суми коштів з рахунків платників на рахунки одержувачів коштів, а також перерахуваннями банками коштів за дорученням підприємств і фізичних осіб, внесених ними готівкою в касу банку, на рахунки отримувачів коштів. Ці розрахунки проводяться банком на підставі розрахункових документів на паперових носіях чи в електронному вигляді.

Порядок здійснення безготівкових розрахунків суворо регламентований законодавством України. Проведення розрахункових платежів через банк зменшує рівень необхідності наявності готівки, що дає можливість концентрації в банку вільних грошових коштів для кредитування, забезпечує їх збереження

та ефективно використання, оптимізує й пришвидшує грошовий обіг.

Безготівкові розрахунки дають змогу суттєво знизити затрати обігу, пов'язані з грошовими платежами, мінімізувати кількість грошей, що знаходиться в обігу, забезпечити раціональне користування всіма тимчасово

вільними коштами, значно прискорити розрахунки, зокрема прискорити їх шляхом запровадження новітніх засобів електронного зв'язку.

Отже, вдосконалення механізму безготівкових розрахунків є необхідним та потребує додаткових досліджень.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бублик Є. Обмеження готівкових розрахунків в Україні. Економіка і прогнозування. 2013. № 2. С. 34–42.
2. Борисов А. Большой экономический словарь. Москва: Книжный мир, 2014. 895 с.
3. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 7 грудня 2000 року № 2121-III.
4. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій, Мінфін України; Інструкція від 30 листопада 1999 року № 291.
5. Інструкція про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті: Постанова Правління Національного банку України від 21 січня 2004 року № 22.
6. Коваленко Д. Гроші та кредит: теорія і практика: навч. посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2013. 344 с.
7. Про встановлення граничної суми розрахунків готівкою: Постанова Правління Національного банку України від 6 червня 2013 року № 210.
8. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV.

REFERENCES:

1. Bublik Ye. (2013), "Obmezhennia hotivkovykh rozrakhunkiv v Ukraini", Ekonomika i prohnozuvannia, vol 2, pp. 34–42
2. Borysov A. (2014), Bolshoi ekonomycheskyi slovar, Knyzhnyi myr, 895 p, RU.
3. Zakon Ukrainy (2000), "Pro banky i bankivcku diialnict" № 2121-III.
4. Minfin Ukrainy (1999), «Instruktsiia pro zastosuvannia Planu rakhunkiv bukhhalterskoho obliku aktyviv, kapitalu, zoboviazan i hospodarskykh operatsii pidpriemstv i orhanizatsii» № 291.
5. Postanova Pravlinnia Natsionalnoho banku Ukrainy (2004), «Inctruktsiia pro bezghotivkovi rozrakhunky v Ukraini v natsionalnii valiuti» № 22.
6. Kovalenko D. (2013), "Hroshi ta kredyt: teoriia i praktyka», Navch. Pocibnyk, Kyiv, Ukraine.
7. Postanova Pravlinnia Natsionalnoho banku Ukrainy (2013), "Pro vctanovlennia hranychnoi cumy rozrakhunkiv hotivkoiu" № 210.
8. Tsyvilnyi kodekc Ukrainy (2003), № 435-IV.